
Kristina Ivanović

Semantičko variranje leksema engleskog i srpskog jezika

Razmatrane su lekseme engleskog i srpskog jezika iste morfološke strukture istog porekla u engleskom i srpskom jeziku, sa ciljem da se ispita semantičko variranje i transformacije njihovog semantičkog sadržaja. Građu sačinjava 21 reč engleskog jezika i isti broj srpskih korelata, ekscerpiranih iz Rečnika srpskohrvatsko-engleskog/ englesko-srpskohrvatskog jezika Branislava Grujića. Rezultati analize građe pokazuju da kod leksema sa već navedenim obeležjima dolazi do formiranja sasvim novog, zasebnog značenja u odnosu na arhisemu ili odgovarajuću leksemu drugog jezika, ili do proširenja i/ili suženja njihovog semantičkog sadržaja, što govori da je početna pretpostavka tačna.

Uvod

Semantičko variranje je transformacija polaznog semantičkog sadržaja, polazne sememe, i njegovo asocijativno povezivanje sa ciljnim semantičkim sadržajem, sa ciljnom sememom, u procesu prenosa imena prve sememe na drugu. Semantičkom transformacijom može biti zahvaćen ceo semantički sadržaj, ili samo neki od njegovih nesamostalnih delova, elemenata, odnosno sema, arhisema, neka od sema nižeg ranga (Gortan-Premk 1993: 23).

Ovaj rad se bavi pitanjem veza i odnosa među značenjem reči engleskog i srpskog jezika, sličnog ili istog oblika i istog porekla, kao i pitanjem variranja semantičkog sadržaja istih u međusobnom odnosu ili u odnosu na zajedničku arhisemu koja potiče iz nekog drugog stranog jezika. Upoređujući značenja, kao i njihov redosled, pokušava se ukazati na različitost datih reči u smislu razvoja različitog

semantičkog sadržaja leksema u ova dva jezika. Posmatrajući semantička variranja, cilj je da se dokaže i pokaže proširenje ili suženje značenja datih reči.

Kao izvor za prikupljanje građe korišćen je *Rečnik srpskohrvatsko-engleskog / englesko-srpskohrvatskog jezika* Branislava Grujića (izd. *Obod* Cetinje), i to englesko-srpskohrvatski deo. Građa je ekscerpirana po kriterijumu izdvajanja reči sličnog ili istog oblika u engleskom i srpskom jeziku i utvrđivanja njihovog porekla. Za objašnjenja značenja i etimologiju korišćeni su još i *Collins concise dictionary of the English language*, *Longman dictionary of the English language*, *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika* i *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*. Nakon ekscerpiranja, vršena je klasifikacija građe prema vrsti reči, poreklu i značenju. Građu sačinjava 21 reč engleskog jezika i isti broj odgovarajućih reči srpskog jezika.

Rezultati i analiza

Analiza građe je pokazala da što se tiče vrste reči nije došlo ni do kakvih promena (vrsta reči u engleskom odgovara vrsti reči u srpskom). U okviru etimologije, ustanovljeno je da parovi reči (engleska/srpska) potiču iz istog jezika i od iste reči, i to:

1. reči koje potiču iz latinskog jezika – *actual/aktualan*, *commission/komision*, *conductor/konduktor* – *kondukter*, *datum/datum*, *fabric/fabrika*, *eventually/eventualno*, *preservative/prezervativ*, *prospect/prospekt*, *sensible/senzibilan*. Ovde se još mogu svrstati i *novel/novela* koje potiču iz italijanskog, imajući na umu latinski kao jezik njegovog porekla.

2. reči koje potiču iz francuskog – *chef/šef*, *mode/moda* (treba imati u vidu da *moda* osim iz francuskog vodi poreklo i iz nemačkog *Mode*)

3. srpske reči preuzete iz engleskog sa, u određenoj meri, modifikovanim značenjem:

- *drugstore/dragstor*, *flipper/fliper*, *joker/džoker* (originalno poreklo iz engleskog)
- *dress/dres*, *imager/imidž*, *spot/spot* (engleske reči poreklom iz (redom) francuskog, latinskog i nemačkog)

Kristina Ivanović (1984), Niš, Braće Tasković 37/48, učenica 3. razreda Gimnazije "Stevan Sremac" u Nišu

4. reči koje predstavljaju opšteprihvaćeno internacionalno ime, ali se od značenja vlastitih imenica razvilo i posebno značenje zajedničke imenice – *China-china/Kina, Japan-japan/Japan*

5. reči koje potiču iz latinskog-grčkog/grčkog-*gymnasium/gimnazija*. Engleska reč *gymnasium* je preuzeta iz grčkog preko latinskog, dok je srpska reč *gimnazija* preuzeta direktno iz grčkog

Ispitivanjem značenja, utvrđene su grupe reči kod kojih se značenje u potpunosti razlikuje i grupe kod kojih je došlo do određenih pomeranja u okviru primarnog i sekundarnih značenja. Svrstavanjem reči istih (sličnih) karakteristika, u stvari odnosa u okviru semantičkog sadržaja, ustanovljene su 4 grupe:

1. parovi reči kod kojih se značenja u potpunosti razlikuju

2. parovi reči kod kojih je primarno značenje isto a ostala se razlikuju

3. parovi reči kod kojih je primarno značenje u jednom jeziku jedno od sekundarnih u drugom

4. parovi reči kod kojih primarnog značenja reči iz jednog jezika u drugom uopšte nema, dok se sekundarno pojavljuje

1. Parovi reči kod kojih se značenja u potpunosti razlikuju

Kod ovih reči došlo je do razvoja potpuno različitih semema. Primarna značenja nemaju nikakvih sličnosti a takođe se ni sekundarna značenja reči iz jednog jezika ne pojavljuju kod korelata iz drugog. Ovakav slučaj se javlja npr. kod engleske imenice latinskog porekla *fabric* koja obuhvata sledeća značenja: 1) tkanina, 2) sastav tkanine, 3) struktura, okvir, 4) način, metod, 5) retko – građevina (Collins). Njen korelat u srpskom jeziku, *fabrika*, ima samo jedno značenje, i to – industrijsko preduzeće za preradu sirovina ili izradu različitih proizvoda čiji se proizvodni proces zasniva na podeli rada i primeni mehanizacije, mehanike i sl. (RMS). Uočljivo je da značenja koja se javljaju kod reči *fabric* nemaju ničeg zajedničkog ili sličnog sa značenjem reči *fabrika*.

Slični odnosi se primećuju i kod reči: *datum/datum, eventually/eventualno, flipper/fliper, novel/novela, prospect/prospekt*. Zapaža se da kod pojedinih reči, u nekom opštem smislu, može postojati izvorno zajedničko značenje, arhisema (što ne navode korišćeni rečnici), koje se, međutim, dalje razvijalo kod ovih reči u različitim smerovima, kao što su le-

kseme *sympathy/simpatija, chef/šef, dress/dres, preservative/prezervativ, sensible/senzibilan*.

2. Parovi reči kod kojih je primarno značenje isto a ostala se razlikuju

Primarno značenje engleske reči *China* i srpske *Kina*, kao vlastitih imenica, je u oba jezika – država koja se prostire u istočnoj i centralnoj Aziji (RSANU), ali je u engleskom došlo do proširenja značenja lekseme, tako da ona obuhvata još i sledeća značenja: 2) keramičko posuđe koje potiče iz Kine, 3) porcelan, 4) šoljice, tacne od porcelana (Collins). Valja napomenuti da se ona, kao zajednička imenica *china*, često pojavljuje kao zasebna leksema. Ipak, svojim semantičkim sadržajem ona je veoma bliska leksemi iz koje se izdvojila u onom trenutku kada se razvila i metaforska polisemija u okviru lekseme *China*.

U grupu reči kod kojih je primarno značenje isto dok se ostala razlikuju, a koju karakteriše razvoj potpuno nove samostalne lekseme jednog jezika iz skupa sekundarnih značenja polazne lekseme, spada i par *Japan-japan/ Japan*.

3. Parovi reči kod kojih je primarno značenje u jednom jeziku jedno od sekundarnih u drugom

U ovu grupu (reči kod kojih je primarno značenje lekseme jednog jezika jedno od sekundarnih u drugom), spada engleska reč latinskog porekla *image* koja obuhvata sledeća značenja: 1) predstava ili sličnost osobe ili stvari, naročito u skulpturi, 2) optička reprodukcija objekta, kao ona što se formira sočivom ili ogledalom, 3) duplikat ili kopija, 4) ideja stvorena zamišljanjem, 5) osobine, ponašanje ličnosti predstavljene javnosti od strane osobe ili organizacije, 6) snop svetlosti uperen na mrežnjaču, 7) (psih.) prisećanje (Collins). Kod srpske reči *imidž* preuzete iz engleskog, iz skupa značenja preuzeto je samo jedno, i to ne primarno već jedno od sekundarnih – nečiji izgled, ponašanje, osobine, karakter itd, naročito u očima drugih; dojam što ga neko ili nešto ostavlja na okolinu (Filipović 1990). Zapaža se da je, prilikom adaptacije u srpskom jeziku, preuzeto iz engleskog ono značenje koje predstavlja semantičku transformaciju primarnog značenja, a ne čitav skup niti samo primarno. Slične karakteristike se javljaju i kod parova *joker/džoker, actual/aktualan, mode/moda*.

Takođe se uočava da, nakon preuzimanja reči iz jednog jezika i preuzimanja jednog od njenih sekun-

darnih značenja kao primarnog, dolazi do razvoja semantičkog sadržaja lekseme u drugom jeziku. Proširenjem svog značenja ona se diferencira od polazne lekseme. Primer za ovu pojavu je par *spot/spot* a sličan njemu je par leksema *conductor/konduktor* – *konduker*.

4. Parovi reči kod kojih primarnog značenja reči iz jednog jezika u drugom uopšte nema, dok se sekundarno pojavljuje

Takav je slučaj kod reči francuskog porekla *commission/komision*:

eng. *commission*: 1) dužnost data nekoj osobi ili grupi, 2) ovlašćenje da neko uradi nešto za drugoga, 3) dokument koji potvrđuje takvu odgovornost, 4) dokument koji potvrđuje rang oficira, 5) komisija, 6) dozvola za učestvovanje u trgovinskim transakcijama, 7) provizija, 8) dobri uslovi za rad, 9) opremiti i testirati (brod) za aktivnu službu (Collins 1992);

srp. *komision*: 1) trgovačka radnja za kupovinu i prodaju tuđe robe uz naplatu provizije, 2) pravn. ugovor kojim se jedna strana obavezuje da uz proviziju izvrši neki posao u svoje ime a za račun druge strane; prodaja robe po takvom ugovoru, 3) provizija naplaćena za posrednički posao (RSANU).

Zapaža se da se sekundarna značenja lekseme srpskog jezika preklapaju sa odgovarajućim sekundarnim značenjima engleskog korelata, ali primarno značenje koje se odnosi na trgovačku radnju je ono koje distancira ove dve lekseme.

U ovu grupu su svrstani i parovi leksema *drugstore/dragstor*, *gymnasium/gimnazija*.

Zaključak

Ispitivanjem parova leksema engleskog i srpskog jezika istog/sličnog oblika i istog porekla, ekscerpiranih iz *Rečnika srpskohrvatsko-engleskog/englesko-srpskohrvatskog Branislava Grujića*, proizilazi da se razvoj značenja iste lekseme u engleskom i srpskom može odvijati u potpuno različitim smerovima ili sa promenama kvantiteta i/ili kvaliteta njihovog semantičkog sadržaja. Analiza građe ukazuje na različite načine adaptacije ekscerpiranih reči u ovim dvama jezicima. Utvrđeno je da prilikom adaptacije reči dolazi do potpunog preuzimanja njenog značenja iz jezika davaoca, kao i do proširenja i/ili

suženja semantičkog sadržaja. Ukoliko ispitivana leksema potiče iz jezika koji nije ni engleski ni srpski, uočava se da je u oba jezika došlo do preuzimanja značenja polazne lekseme uz određeno semantičko proširenje ili do njegove potpune distinkcije. Nasuprot tome, kod lekseme srpskog jezika preuzete iz engleskog došlo je do potpune promene semantičkog sadržaja polazne lekseme ili do njegovog suženja.

Semantičko variranje javlja se u okviru jedne lekseme ali se takođe može javiti i u okviru leksema poreklom iz jednog jezika, sličnog ili istog oblika, ali adaptiranih u dva različita jezika. Kao rezultat semantičkog variranja javlja se nova leksička jedinica: novo značenje iste lekseme (u semantičkoj derivaciji) i nova leksema dobijena od starih, od postojećih, leksičkih elemenata (u semantičko-morfološkoj derivaciji). Povukavši paralelu između engleskog i srpskog jezika putem analize leksema koje zadovoljavaju već navedene zahteve, potvrđeno je da je semantičko variranje univerzalna pojava u leksičkoj strukturi bar što se evropskih jezika tiče (Gortan-Premk 1993).

IZVOR

Grujić B. 1979. *Rečnik englesko-srpskohrvatski/srpskohrvatsko-engleski*. Cetinje: Obod

Literatura

Bugarski R. 1995. *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Collins 1982. *The Collins concise dictionary of the English language*. London i Glasgow: Collins

Đorđević J. 1886, 1997. *Latinsko-srpski rečnik*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Filipović R. 1986. *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: JAZU

Filipović R. 1990. *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo, razvoj, značenje*. Zagreb: JAZU

Gortan-Premk D. 1993. O regularnosti semantičkog variranja. *Južnoslovenski filolog*, XLIX: 3

Longman 1984. *Longman dictionary of the English language*. London: Longman

Putanec V. 1987. *Francusko-hrvatski ili srpski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga

RMS 1967-1976. *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*. Novi Sad: Matica srpska

RSANU 1959-1989. *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*. Beograd: SANU

Sironić M. 1989. *Grčko-hrvatski ili srpski rečnik*. Zagreb: Školska knjiga

Šamšalović G. 1986. *Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik*. Zagreb: Grafički zavod hrvatske

Vujaklija M. 1992. *Leksikon stranih reči i izraza*. Beograd: Prosveta

Kristina Ivanović

Semantic Variations of English and Serbian Lexemes

This paper analyses the relations between the meanings of English and Serbian words with similar or same forms and origins. The variations of their meaning in mutual relations or in relation with the

archisememe that comes from some other language were considered. The purpose of this paper is to show and prove distinction, expanding or narrowing of the word meaning. The research has been done with over 22 English words and the same number of Serbian words. The gathered material has been divided into categories: word class, etymology and meaning. In terms of word class, there are no differences between English and Serbian words. The examination of etymology of the words has shown that word pairs originate from the same language, furthermore from the same word (the languages are Latin, Greek, French, German or English). In terms of meaning, four groups with different characteristics have been formed and each member of the group has been separately discussed. By analysing the material after its classification, the assumption has been confirmed: the developments of meaning of words in English and Serbian, with mentioned characteristics, can resemble each other in completely different directions or in changes of its quantity and/or quality ◊